

DENK MORGEN OP HET SLAGVELD AAN MIJ

Javier Marías bij Meulenhoff:

*Aller zielen
Een hart zo blank
Een man van gevoel
Denk morgen op het slagveld aan mij
Geen liefde meer
De zwarte rug van de tijd
Koorts en lans. Jouw gezicht morgen 1
Dans en droom. Jouw gezicht morgen 2
Gif en schaduw en afscheid. Jouw gezicht morgen 3
De verliefden
Terwijl zij slapen
Zo begint het slechte
Jouw gezicht morgen
Berta Isla*

Javier Marías

*Denk morgen op het
slagveld aan mij*

ROMAN

Uit het Spaans vertaald door Aline Glastra van Loon

MEULENHOF

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Eerste druk 1996

Tweede druk 2020

ISBN 978-90-290-9433-7

ISBN 978-94-023-1600-1 (e-book)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Mañana en la batalla piensa en mí*

Omslagontwerp: Zeno

Omslagbeeld: © Lorna Kijurko

Auteursfoto: © Agence Opale / Laurent Denimal

Zetwerk: Text & Image, Assen

© 1994 Javier Marías

© 1996 Nederlandse vertaling Aline Glastra van Loon en Meulenhoff
Boekerij bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Mercedes López-Ballesteros, die mij de zin in Bakio
hoorde zeggen en de regels voor me onthield.

Geen mens staat er ooit bij stil dat het kan gebeuren dat hij plotseling een dode vrouw in zijn armen houdt en dat hij het gezicht van haar, van wie hij zich de naam herinnert, niet meer zal zien. Geen mens staat er ooit bij stil dat iemand dood kan gaan op het meest ongelegen moment hoewel dat aan de lopende band gebeurt, en we geloven niet dat iemand plotsklaps in onze nabijheid zal sterven. Vaak worden de feiten of de omstandigheden verzwegen: de levenden en de stervende – als die tijd heeft om het te beseffen – schamen zich dikwijls voor de vorm van de mogelijke dood en voor de uiterlijkheden, ook voor de oorzaak. Een indigestie na het eten van schaaldieren, een slaperig aangestoken sigaret die het laken of, erger nog, de wollen deken in brand steekt; een glijpartij in de douche – de nek – met de knip op de badkamerdeur, een bliksemschicht die een boom aan een brede avenue splijt en die vallende boom die het hoofd van een voorbijganger verbrijzelt of afhakt, misschien dat van een buitenlander; doodgaan met je sokken aan, of bij de kapper met een grote slab voor, of in een bordeel of bij de tandarts; of door een graat in je keel terwijl je vis zit te eten, erin stikken als een kind van wie de moeder er niet is om haar vinger in zijn keel te steken en het te redden; half geschoren doodgaan, met een wang vol schuim en een baard die tot het einde der tijden ongelijk blijft als nie-

mand er acht op slaat en uit esthetisch medelijden het karwei afmaakt; om het maar niet te hebben over de meest banale, de meest intieme momenten van het bestaan waarover nooit gesproken wordt behalve in de puberteit omdat er alleen in die periode een aanleiding voor bestaat, hoewel er ook lieden zijn die er grapjes over maken die nooit leuk zijn. Maar dát is een afschuwelijke dood, zegt men in bepaalde gevallen; maar dát is een lachwekkende dood, wordt ook wel schaterend gezegd. We schateren omdat het gaat over een vijand die eindelijk het loodje heeft gelegd of over iemand die ver van ons af staat, iemand die ons heeft beledigd of die al sinds lang tot het verleden behoort: een Romeinse keizer, een betovergrootvader, of misschien een machtig persoon in wiens groteske dood we alleen de gerechtigheid zien die nog levend en nog menselijk is en die we in ons hart voor iedereen zouden wensen, inclusief voor onszelf. Hoezeer verheug ik me over die dood, hoezeer betreur ik hem, hoezeer bejubel ik hem. Een onbekende dode, over wiens lachwekkende ongeluk we in de kranten lezen, kan soms al grote hilariteit teweegbrengen; de stakker, wordt er lachend gezegd. De dood als voorstelling of als schouwspel waar aandacht aan wordt besteed, de verhalen die de mensen allemaal vertellen en lezen en horen alsof het theater is, altijd is er een graad van onwerkelijkheid in dat waarvan men ons op de hoogte brengt, alsof er nooit iets helemaal echt gebeurt, zelfs niet dat wat ons overkomt en wat we niet vergeten. Zelfs niet dat wat we niet vergeten.

Er is een graad van onwerkelijkheid in wat mij is overkomen en wat bovendien nog niet is afgelopen, of misschien zou ik een andere werkwoordsvorm moeten gebruiken, de klassieke vorm in onze taal wanneer we iets vertellen, en moeten zeggen *wat mij overkwam*, ook al is het nog niet afgelopen. Misschien zal ik er nu, terwijl ik het vertel, om moeten lachen. Maar ik geloof het niet, want het staat nog niet ver van me af en mijn dode verblijft nog niet zo lang in het

verleden en ze was niet machtig en ook geen vijandin, en ik kan zeker niet zeggen dat ze een onbekende was, ook al wist ik weinig van haar toen ze stierf in mijn armen – maar inmiddels weet ik meer. Het was een geluk dat ze nog niet naakt was, of niet helemaal, we waren juist bezig elkaar uit te kleden, de een de ander zoals gebruikelijk is wanneer dat voor het eerst gebeurt, dat wil zeggen: in de inwijdingsnachten die de schijn van het onverwachte over zich krijgen en waarin men doet alsof er geen opzet in het spel is om het schaamtegevoel uit te schakelen en daarna het gevoel te kunnen hebben dat het onvermijdelijk was en zo de mogelijke schuld van de hand te wijzen; mensen geloven in voorbeschikking en in de tussenkomst van het lot wanneer het hun uitkomt. Alsof iedereen er belang bij heeft om, als puntje bij paaltje komt, wanneer de dingen slecht aflopen of je neerslachtig maken, wanneer je spijt krijgt of wanneer blijkt dat je jezelf schade hebt toegebracht, te kunnen zeggen: ‘Ik heb het niet gezocht, ik heb het niet gewild.’ Ik heb het niet gezocht en niet gewild, zou ik moeten zeggen nu ik weet dat zij dood is, dat ze op een ongelegen moment gestorven is in mijn armen terwijl ze me nauwelijks kende – ten onrechte, ik hoorde niet bij haar te zijn. Niemand zou me geloven als ik het zei, wat er overigens niet veel toe doet, aangezien ik het ben die het verhaal vertelt en men kan naar mij luisteren of niet, dat is alles. Ik heb het niet gezocht, ik heb het niet gewild, zeg ik daarom nu, en zij kan dat niet meer zeggen en evenmin iets anders en ze kan me ook niet tegenspreken. Het laatste wat ze zei was: ‘O god, het kind.’ Het eerste wat ze gezegd had was: ‘Ik voel me niet lekker, ik weet niet wat ik heb.’ Ik bedoel, het eerste na de onderbreking, we waren al naar haar slaapkamer gegaan en lagen half en half op het bed, deels ontkleed. Plotseiling trok ze zich terug en legde haar hand op mijn lippen alsof ze het kussen wilde laten overgaan in een andere liefkozing, een andere aanraking. Zachtjes duwde ze me opzij

met de achterkant van haar hand en ging op haar zij liggen, met haar rug naar me toe, en toen ik haar vroeg: 'Wat is er?' antwoordde ze me zo: 'Ik voel me niet lekker, ik weet niet wat ik heb.' Toen zag ik haar nek, die ik nooit gezien had, met het haar een beetje omhoog en een beetje verward en een beetje bezweet, hoewel het niet warm was, een negentiende-eeuwse nek met strepen of pieken plakkerig zwart haar, als half opgedroogd bloed of modder, als de nek van iemand die in de douche was uitgegleden en nog tijd had om de kraan dicht te draaien. Alles ging heel snel en er was geen tijd voor wat dan ook. Niet om een dokter te bellen (want welke dokter, om drie uur 's nachts, zelfs tegen etenstijd komen dokters niet meer naar je huis), niet om een buurman te waarschuwen (want welke buurman, ik kende de burens niet, ik woonde hier niet en was nog nooit eerder in dit huis geweest waar ik eerst gast en nu indringer was, zelfs niet in die straat en zelden in de wijk, lang geleden), niet om de echtgenoot te bellen (want hoe kon ik de echtgenoot bellen, en bovendien was hij op reis en kende ik zijn volledige naam niet eens), niet om het kind wakker te maken (en waarom zou ik het kind wakker maken na de moeite die het had gekost het in slaap te krijgen), en ook niet om zelf te proberen haar te helpen. Ze voelde zich plotseling beroerd. In het begin dacht ik of dachten wij dat het avondeten slecht gevallen was met al die onderbrekingen, en zelf dacht ik dat ze misschien al neerslachtig begon te worden of spijt begon te krijgen of bang was geworden, die drie dingen geven een mens vaak een gevoel van onbehagen en van ziekte. De angst en de neerslachtigheid en het berouw, vooral wanneer het laatste tegelijk verschijnt met de handelingen die het oproept, alles tegelijkertijd, een ja en een nee en een misschien en intussen is alles doorgedaan of opgehouden, de ellende dat we niet weten en toch moeten handelen omdat we inhoud moeten geven aan de tijd die dringt en verstrijkt zonder op ons te

wachten, wij gaan langzamer: besluiten zonder te weten, handelen met een vooruitziende blik maar zonder te weten, de grootste en meest voorkomende tragedie, te moeten voorzien wat er staat te gebeuren, gewoonlijk beschouwd als een onbetekenende tragedie maar wel een die iedereen dagelijks om zich heen waarneemt. Iets waaraan we gewend raken en waaraan we niet veel aandacht besteden. Ze voelde zich beroerd en ik durf haar niet met naam en toenaam te noemen. Marta, dat was haar voornaam, Téllez haar achternaam, ze zei dat ze zich onpasselijk voelde en ik vroeg: 'Maar waar heb je last van? Van je maag of van je hoofd?' 'Dat weet ik niet, ik voel me allerbelabberdst, helemaal, mijn hele lichaam, ik voel dat ik doodga.' Haar hele lichaam, dat ik net in handen had gekregen, de handen die overal heen gaan, die knijpen of liefkozen of verkennen en ook slaan (ach, dat gebeurde per ongeluk, onopzettelijk, dat moet men mij niet aanrekenen), de soms mechanische gebaren van de handen die een heel lichaam aftasten waarvan ze nog niet weten of het hun bevalt, en opeens wordt dat lichaam beroerd, wat de meest vage omschrijving van alle klachten is, haar hele lichaam, zoals zij zei, en haar laatste opmerking, 'ik voel dat ik doodga', had ze niet letterlijk zo bedoeld maar bij wijze van spreken. Zij geloofde het niet, ik ook niet, sterker nog, zij had gezegd: 'Ik weet niet wat ik heb.' Ik drong aan, want vragen is een manier om handelen te voorkomen, niet alleen het vragen maar ook het praten en het vertellen voorkomen de kussen en de klappen en ze voorkomen dat er maatregelen worden genomen en dat men het wachten opgeeft, en wat kon ik doen, vooral in het begin, toen alles geacht werd van voorbijgaande aard te zijn volgens de regels – die soms worden gebroken – van wat er wel en niet gebeurt. 'Moet je overgeven?' Ze antwoordde niet met woorden maar maakte een ontkennend gebaar met haar nek met half opgedroogd bloed of modder, alsof het articuleren haar moeite kostte. Ik stond op van het bed en liep er-

omheen, knielde neer aan haar kant om haar gezicht te zien en legde een hand op haar onderarm (aanraken troost, de hand van de dokter). Ze hield haar ogen stijf dicht op dat moment, lange wimpers, alsof ze last had van de lamp op het nachtkastje die we nog niet hadden uitgedaan (maar ik was van plan geweest dat al gauw te doen, voordat ze beroerd werd had ik getwijfeld of ik hem uit zou doen of nog niet: ik wilde zien, ik moest dat nieuwe lichaam dat me zeker zou bevallen nog bekijken. Ik liet het aan, nu zou het ons van pas kunnen komen, gezien haar plotselinge toestand, haar ziekte of neerslachtigheid of angst of berouw. ‘Wil je dat ik een dokter bel?’ En ik dacht aan het onwaarschijnlijke, fantasmagorische alarmnummer in de telefoongids. Opnieuw schudde ze van nee. ‘Waar heb je pijn?’ vroeg ik, waarop zij lusteloos een vaag gebaar maakte naar een strek die haar borst en haar maag en nog lager omvatte, in feite haar hele lichaam behalve haar hoofd en haar ledematen. Haar middel was al bloot en haar borst niet helemaal, die was nog bedekt door haar strapless beha (hoewel de sluiting los was), een restant van de zomer, als het bovenstukje van een bikini, hij was haar een beetje te klein, misschien had ze hem al een tijd, of had ze hem aangetrokken omdat ze mij die avond verwachtte en was alles goed overdacht al leek het niet zo en waren de toevalligheden die ons naar haar huwelijksbed hadden gevoerd moeizaam tot stand gebracht (ik weet dat sommige vrouwen met opzet te kleine maten dragen, om hun borsten beter te laten uitkomen). Ik had de sluiting losgemaakt, maar de beha was niet afgezakt, Marta hield hem nog vast met haar armen, of met haar oksels, nu misschien zonder het te willen. ‘Gaat het al over?’ ‘Nee, ik weet het niet, ik geloof van niet,’ zei zij, Marta Téllez, met een stem die niet langer zwak was maar vervormd door de pijn of de doodsangst, want of ze pijn had weet ik eigenlijk niet. ‘Wacht even, ik kan bijna niet praten,’ voegde ze eraan toe – ziek-zijn maakt een mens futloos –, en toch zei

ze nog iets, ze voelde zich niet zó ellendig dat ze mij vergat, of ze was attent onder alle omstandigheden, ook al was ze misschien stervende, in de korte tijd dat ik met haar omging had ze op mij de indruk gemaakt attent te zijn (maar toen wisten we niet dat ze stervende was): ‘Arme jongen,’ zei ze, ‘daar had je niet op gerekend, wat een afschuwelijke avond.’ Ik had nergens op gerekend, of misschien wel, op hetzelfde als waar zij op rekende. De avond was niet afschuwelijk geweest tot op dat moment, misschien een beetje vervelend, en ik ben er niet achter gekomen of ze al aanvoelde wat er met haar zou gebeuren of dat ze doelde op het feit dat we zo krankzinnig lang hadden moeten wachten omdat het kind geen slaap had. Ik stond op, liep weer om het bed heen en ging liggen aan de kant die ik eerder had bezet, de linker, terwijl ik dacht (opnieuw zag ik haar onbeweeglijke, gegroefde nek, ineengekrompen als door de kou): misschien is het beter te wachten en haar een tijdje niets te vragen, haar met rust te laten om te zien of het overgaat, haar niet te dwingen vragen te beantwoorden en om de paar seconden vast te stellen of het een beetje beter of een beetje slechter gaat. Ziekte verergert door eraan te denken en ook door er al te nauwlettend over te waken.

Ik bekeek de wanden van die slaapkamer waar ik niet op gelet had toen ik binnenkwam omdat mijn blik gericht was op de vrouw die me bij de hand leidde en die eerst levendig of verlegen en nu gehavend was. Tegenover het bed hing een passpiegel, alsof het een hotelkamer was (een echtpaar dat ervan hield zichzelf te bekijken, voordat ze uitgingen, voordat ze naar bed gingen). Voor het overige was het echter een gewone slaapkamer, voor twee personen, er waren sporen van een echtgenoot op het kastje aan mijn kant (zij was van het begin af aan naar de kant geglipt die ze waarschijnlijk elke avond, min of meer vanzelfsprekend en mechanisch, en elke morgen bezette): een rekenmachine, een briefopener, een

vliegtuigmasker om het licht boven de oceaan te weren, munten, een vuile asbak en een wekkerradio, op de onderste plank een slof sigaretten met nog slechts één pakje, een flacon zeer mannelijke eau de toilette van Loewe die hij waarschijnlijk cadeau had gekregen, misschien van Marta zelf voor een recente verjaardag, twee eveneens gekregen romans (of niet, maar ik zou ze niet voor mezelf gekocht hebben), een buisje Redoxon-bruistabletten, een leeg glas dat hij bij gebrek aan tijd waarschijnlijk niet meer had kunnen opruimen voordat hij op reis ging, een bijlage van een tijdschrift met de televisieprogramma's; die zou hij niet zien, vandaag was hij op reis. De televisie stond aan het voeteneinde van het bed, naast de spiegel, mensen die op hun comfort waren gesteld. Heel even speelde ik met de gedachte hem aan te zetten met de afstandsbediening, maar die lag op het andere nachtkastje, dat van Marta, en ik zou weer om moeten lopen of haar moeten storen met mijn over haar hoofd heen uitgestoken arm. Waar zou ze aan denken, als het neerslachtigheid of angst is, waardoor ze is overvallen? Ik stak mijn arm uit en pakte de afstandsbediening, zij merkte het niet hoewel de opgerolde mouw van mijn overhemd langs haar haren streek. Aan de linkerwand hing een reproductie van een nogal protserig schilderij dat ik goed ken, de schilder is Bartolomeo da Venezia, het hangt in Frankfurt en het stelt een vrouw voor met een lauwerkrans, een kap en dunne pijpenkrullen op haar hoofd, een diadeem op haar voorhoofd, een boeketje met verschillende bloemetjes in haar opgeheven hand en één ontblote borst (aan de platte kant); de rechterwand bestond uit ingebouwde kasten die witgeverfd waren, net als de muren. Daarin moesten zich de kleren bevinden die de echtgenoot niet mee op reis had genomen, het grootste deel, aangezien het, zoals zijn vrouw Marta me onder het avondeten had verteld, ging om een korte reis, naar Londen. Er stonden ook twee stoelen met niet-opgeruimde kleren, misschien vuil en

misschien net gewassen en nog niet gestreken, het licht op Marta's nachtkastje reikte niet ver genoeg om ze goed te kunnen zien. Op een van de stoelen zag ik mannenkleren, een jasje hing over de rugleuning alsof het een klerenhanger was, een broek met de riem er nog in, een grote gesp (de rits open, zoals bij alle neergegooide broeken), een paar lichte, losgeknoopte overhemden, de echtgenoot was daar pas geweest, die ochtend moest hij daar zijn opgestaan, zich hebben opgericht van het kussen waartegen ik nu met mijn rug leunde, en besloten hebben een andere broek aan te trekken, inderhaast, misschien had Marta geweigerd deze voor hem te strijken. Die kledingstukken ademden nog. Op de andere stoel lagen daarentegen vrouwenkleren, ik zag een paar donkere kousen en twee rokken van Marta Téllez, niet het soort rok dat ze nu nog droeg maar chiquer, misschien was ze besluiteloos bezig geweest ze te passen tot één minuut voordat ik aanbelde, een mens weet nooit welke kleren hij uit moet zoeken voor amoureuze afspraakjes (ik had geen problemen gehad, voor mij was het duidelijk om wat voor afspraakje het ging, en mijn garderobe is eentonig). De rok die ze had uitgezocht kreukte verschrikkelijk door de houding die ze had aangenomen, Marta lag dubbelgevouwen, ik zag dat ze haar vingers om haar duimen knelde, haar benen waren opgetrokken alsof ze zich inspanden om met hun druk haar maag en haar borst te kalmeren, alsof ze die wilden vasthouden, deze houding liet haar slipje onbedekt en het slipje liet weer een deel van haar billen bloot, het was een piepklein slipje. Door een plotseling gevoel van schaamte dacht ik erover haar benen te strekken en haar rok omlaag te trekken, ook om te voorkomen dat hij zo zou kreuken, maar ik kon niet voorkomen dat ik genoot van wat ik zag en het was twijfelachtig of ik het zou kunnen blijven zien – en steeds meer – als zij niet beter werd, en misschien had Marta al rekening gehouden met die kreukels, ze waren al eerder in die rok gekomen, zoals

wel vaker gebeurt op inwijdingsavonden, je hebt dan geen aandacht voor de kleren die worden uitgetrokken en ook niet voor de kleren die aan blijven, maar wel voor het nieuwe, onbekende lichaam: misschien had ze daarom nog niets van het wasgoed gestreken, omdat ze wist dat ze in elk geval de volgende dag ook de rok moest strijken die ze deze avond zou aantrekken – welke rok? welke flatteert? – de avond waarop ze mij zou ontvangen. Alles kreukt of raakt bevlekt of wordt beschadigd en wordt onmiddellijk onbruikbaar in dit soort gevallen.

Ik zette het geluid van de televisie uit met de afstandsbediening alvorens het toestel aan te zetten en toen verscheen, zoals ik wilde, het beeld zonder geluid en zij merkte niets, hoewel het licht in het vertrek meteen toenam. Op het scherm zag ik Fred MacMurray met ondertitels, een oude film voor de late avond. Ik zapte langs de kanalen en kwam terug bij MacMurray in zwart-wit met zijn niet erg intelligente gezicht. En toen brak het ogenblik aan waarop ik inzag dat ik eens even rustig moest nadenken, hoewel niemand ooit al te veel nadent, en al helemaal niet over de volgorde waarin de gedachten later worden verteld of opgeschreven. Wat doe ik hier? dacht ik. Ik ben in een huis dat ik niet ken, in de slaapkamer van een kerel die ik nooit heb gezien en van wie ik alleen maar de voornaam weet die zijn vrouw in de loop van de avond op een vanzelfsprekende, irritante manier meerdere malen heeft genoemd. Het is ook haar slaapkamer en daarom ben ik hier en waak ik over haar ziekte na haar gedeeltelijk te hebben uitgetrokken en te hebben aangeraakt, haar ken ik wel, maar niet goed en pas sinds twee weken, dit is de derde keer dat ik haar ontmoet. Die echtgenoot heeft een paar uur geleden opgebeld, toen ik al in zijn huis zat te eten, hij belde om te zeggen dat hij goed was aangekomen in Londen, uitstekend had gegeten in de Bombay Brasserie en op het punt stond om in zijn hotelkamer naar bed te gaan, de

volgende morgen moest hij aan het werk, hij is op een korte zakenreis. En zijn vrouw, Marta, vertelde hem niet dat ik hier zat te eten. Daardoor was ik er vrijwel zeker van dat het niet zomaar een etentje was, hoewel het kind toen nog niet sliep. De echtgenoot had ongetwijfeld naar dat kind gevraagd, zij had geantwoord dat ze het net naar bed wilde brengen; de echtgenoot had waarschijnlijk gezegd: ‘Laat me hem even welterusten zeggen,’ want Marta had gezegd: ‘Dat is beter van niet, hij is klaarwakker en als hij met jou praat windt hij zich nog meer op en kan niemand hem in slaap krijgen.’ In mijn ogen was dat allemaal belachelijk, want het kind, dat volgens zijn moeder bijna twee jaar was, sprak op een rudimentaire en nauwelijks verstaanbare manier en Marta moest naar zijn bedoeling raden en die vertalen, moeders als eerste speurders en vertaalsters ter wereld, die interpreteren en onder woorden brengen wat niet eens taal is, ook de gebaren en het misbaar en de verschillende betekenissen van het huilen, wanneer dat huilen ongearticuleerd is en niets te maken heeft met woorden, of die uitsluit, of verhaspelt. Misschien werd dat kind, dat om het nog moeilijker te maken voortdurend praatte met een fopspeen in zijn mond, ook door zijn vader begrepen en vroeg die zijn zoontje daarom aan de telefoon. Toen Marta een paar minuten in de keuken was en hij en ik alleen waren in de zitkamer, die ook als eetkamer fungeerde, ik zittend aan tafel met het servet op mijn schoot en hij op de bank met een dwergkonijn in zijn hand, allebei televisiekijkend, hij recht voor zich uit en ik met een zijdelingse blik, had ik één keer tegen hem gezegd: ‘Met de fopspeen versta ik je niet.’ Het kind had hem gehoorzaam uit zijn mond gehaald en een ogenblik vastgehouden met een bijna welsprekend gebaar (in zijn andere hand het dwergkonijn), en herhaald wat het daarvoor waarschijnlijk gezegd had, met niets in zijn mond, ook zonder resultaat. Het feit dat Marta Téllez niet goedvond dat het kind aan de telefoon

kwam, sterkte me nog meer in mijn overtuiging, aangezien dat kind, met zijn door de speen gehinderde brabbeltaal, ondanks alles de vader duidelijk had kunnen maken dat daar een man zat te eten. Ik begreep meteen dat het kind alleen de laatste delen van de woorden uitsprak en dan nog onvolledig ('nor' voor snor, 'as' voor stropdas, 'peen' voor fopspeen en 'lees' voor vlees: op het scherm verscheen een burgemeester met een snor, ik heb er geen; Marta zette me entrecote voor, Ierse, zei ze); zelfs als men dit wist was het gebrabbel moeilijk te ontcijferen, maar wellicht was zijn vader eraan gewend en had ook hij zijn zintuig verscherpt om het primitieve taaltje dat slechts werd gesproken door één persoon – die daar bovendien gauw mee zou ophouden – te kunnen ontcijferen. Het kind gebruikte nog maar weinig werkwoorden en maakte dus nauwelijks zinnen, het bediende zich voornamelijk van zelfstandige naamwoorden en enkele bijvoeglijke naamwoorden, alles klonk bij hem als een uitroep. Het had met alle geweld op willen blijven terwijl wij aten of niet aten en ik wachtte totdat Marta aan tafel terugkeerde na haar tochten naar de keuken en haar geduldige aandacht voor het kind. De moeder had een video met een tekenfilm voor hem aangezet op het televisietoestel in de zitkamer – voor mij het enige tot op dat moment – om te proberen hem in slaap te laten vallen bij het licht van het scherm. Maar het kind was klaarwakker en had geweigerd naar bed te gaan, met zijn onbekendheid met de wereld of zijn gebrekkige kennis daarvan wist het meer dan ik wist, en het hield zijn moeder in de gaten en ook die nooit eerder in dat huis geziene gast, het hield de plaats van de vader vrij. Er waren verschillende momenten waarop ik weg had willen gaan, ik voelde me meer een indringer dan een gast, steeds meer een indringer naarmate ik meer zekerheid kreeg over waar dit afspraakje op uit zou draaien en dat het kind dit wist op een intuïtieve manier zoals katten – en dit probeerde te voorkomen met zijn aanwezigheid, doodop en

vechtend tegen de slaap, gehoorzaam zittend op de bank voor de tekenfilm die het niet begreep, hoewel het de personen wel herkende want van tijd tot tijd wees het naar het scherm en ondanks de fopspeen slaagde ik erin het te begrijpen want ik zag wat hij zag. ‘Uifje!’ zei hij, of: ‘Itein!’ en zijn moeder lette één tel niet op mij maar op hem om te vertalen of te bevestigen, zodat geen van zijn beginnende en verdienstelijke woorden zonder waardering of onopgemerkt zou blijven: ‘Ja liefje, dat zijn Kuifje en de kapitein.’ Toen ik klein was las ik Kuifje in grote albums, de kinderen van nu zien hem in beweging en horen hem praten met een belachelijke stem, daarom kon ik niet voorkomen dat ik werd afgeleid van dat fragmentarische gesprek en dat etentje met zoveel onderbrekingen: ik herkende niet alleen de personages maar ook hun avonturen, het zwarte eiland, en zonder het te willen volgde ik die een beetje vanaf mijn plaats aan tafel, met een schuin oog.

Door de halsstarrigheid waarmee het kind weigerde naar bed te gaan was ik uiteindelijk overtuigd van wat mij te wachten stond (als het ten slotte in slaap zou vallen en als ik wilde). Het waren zijn waakzaamheid en zijn instinctieve argwaan die de moeder verrieden, meer nog dan haar stilzwijgen gedurende het gesprek met Londen (haar stilzwijgen met betrekking tot mijn aanwezigheid) of het feit dat ze er te verzorgd uitzag toen ze me binnenliet, met te veel make-up en te blozend voor iemand die thuis is aan het einde van de dag (of misschien was ze helderziende). De onthulling van angst brengt degene die angst aanjaagt of die dat zou kunnen doen op ideeën, behoedzaamheid ten aanzien van wat niet gebeurd is trekt de gebeurtenis aan, vermoedens beslissen wat nog onbeslist was en brengen het op gang, ongerustheid en verwachting maken het noodzakelijk de leemtes te vullen die ze scheppen en steeds dieper uithollen. Als we willen dat de angst verdwijnt moet er iets gebeuren, en het beste is die

angst reden van bestaan te geven. Het kind beschuldigde de moeder met zijn irritante slapeloosheid en de moeder beschuldigde zichzelf met haar toegeeflijkheid (laten we het prettig houden, dacht ze waarschijnlijk, had ze waarschijnlijk van het begin af aan gedacht; als het kind een driftbui krijgt zijn we nog verder van huis), en door die beide dingen werd de heimelijkheid die altijd noodzakelijk is op inwijdingsavonden totaal ontkracht, de heimelijkheid die iemand later de kans geeft te zeggen of te geloven dat hij niets zocht of wilde: ik heb het niet gezocht, ik heb het niet gewild. Ook ik had het gevoel beschuldigd te worden, niet alleen door de inspanning van het kind om zich niet gewonnen te geven, maar ook door zijn houding en door de manier waarop het me observeerde: het was geen moment naar me toe gekomen en keek me aan met een mengeling van ongeloof en behoefte of verlangen om te vertrouwen, dit laatste was vooral merkbaar wanneer het tegen me sprak met zijn luid uitgesproken en geïsoleerde en bijna altijd raadselachtige woorden, met zijn stem die onvoorstelbaar krachtig was voor iemand van zijn gestalte. Het had me maar een paar dingen laten zien en zijn dwergkonijn mocht ik niet vasthouden. Het kind heeft gelijk en handelt correct, had ik gedacht, want zodra het slaapt zal ik heel even de plaats innemen die zijn vader gewoonlijk inneemt, heel even maar. Het voelt dat aan en wil de plaats beschermen die ook de garantie vormt voor de zijne, maar aangezien het de wereld niet kent en niet weet dat het weet, heeft het mijn pad geëffend met zijn transparante angst, het heeft me de aanwijzingen verstrekt die ik wellicht nog miste: ondanks alles en ondanks het feit dat het niets weet, kent het kind zijn moeder beter dan ik, zij is de wereld die hij het beste kent en voor hem is zij geen mysterie. Dankzij het kind zal ik niet meer aarzelen, als ik het op die manier wil. Gaandeweg was het, door de slaap gedwongen, verder onderuitgezakt en uiteindelijk lag het languit op de bank, een nietig figuurtje in

verhouding tot dat meubel – als een mier in een leeg lucifersdoosje, maar de mier beweegt en het was naar zijn video blijven kijken met zijn gezicht tegen de kussens geleund, de speen in zijn mond als een herinnering of een overbodig embleem van zijn zo prille jeugd, zijn benen opgetrokken in een slaaphouding of een houding om de slaap te vatten, maar zijn ogen nog wijd open, hij stond zichzelf niet toe ze ook maar één moment dicht te doen. De moeder boog zich van tijd tot tijd een beetje voorover op haar stoel om te zien of haar kind in slaap was gevallen zoals ze graag wilde, de stakker wilde haar kind – hoe dol ze er ook op was – uit het oog verliezen, de stakker wilde even alleen zijn met mij, niets ernstigs, alleen maar even (maar ‘de stakker’ zeg ik nu en dat dacht ik toen niet, en misschien had ik dat wel moeten doen). Ik vroeg haar niets en maakte er geen enkele opmerking over want ik vond het niet prettig om ongeduldig of gewetenloos te lijken, en bovendien stelde ze me, steeds wanneer ze zich voorovergebogen had, op ongedwongen toon op de hoogte: ‘Goh, hij heeft nog ogen zo groot als theeschoteltjes.’ De aanwezigheid van dat kind, hoe kalm het ook was, had alles overheerst. Het was een rustig en zo te zien goedgehumeurd kind dat nauwelijks zeurde, maar het wilde ons in geen geval alleen laten, in geen geval de zitkamer verlaten en alleen naar zijn kamer gaan, in geen geval wilde het zijn moeder uit het oog verliezen, die nu dezelfde houding aannam als haar kind op de buitensporig grote bank terwijl het vocht tegen de vermoeidheid, alleen vocht zij tegen de ziekte of de angst of de neerslachtigheid of het berouw en zag ze zichzelf niet als een nietige gestalte op haar eigen tweepersoonsbed en was ze niet alleen, maar ik was bij haar met een afstandsbediening van de televisie in mijn handen en zonder goed te weten wat ik doen moest. ‘Wil je dat ik wegga?’ vroeg ik. ‘Nee, wacht nog even, het gaat zo wel over, laat me niet alleen,’ antwoordde Marta Téllez, en terwijl ze dat zei draaide ze haar hoofd naar

mij om, meer een poging dan een geslaagde handeling: het lukte haar niet me te zien want ze draaide het niet genoeg om, het beeld van de televisie kwam echter wél in haar gezichtsveld, het onnozele gezicht van Fred MacMurray dat ik begon te associëren met dat van haar afwezige echtgenoot, terwijl ik dacht aan hem en aan hetgeen er gebeurd was, of niet gebeurd maar wél gepland was tot op dat moment. Waarom zou hij nu niet bellen, slapeloos in Londen, het zou een opluchting zijn als de telefoon nu ging en zij die oppakte en met haar zwakke stem aan haar echtgenoot vertelde dat ze zich erg beroerd voelde en dat ze niet wist wat er met haar aan de hand was. Hij zou alles regelen ook al was hij ver weg en ik zou geen verantwoordelijkheid meer dragen en niet langer getuige zijn (alleen de verantwoordelijkheid van degene die toevallig langskomt, geen andere), hij zou een dokter of een buurman kunnen waarschuwen (hij kende hen wél, het waren zijn dokter en zijn buurman en niet de mijne), of een zuster of een schoonzuster om hen uit hun slaap te doen opschrikken en ze in het holst van de nacht naar zijn huis laten gaan om zijn zieke vrouw te helpen. En intussen zou ik weggaan, ik zou wel terugkomen op een andere avond als de gelegenheid zich voordeed, dan zouden er geen formaliteiten en voorbereidingen meer nodig zijn, ik zou haar morgen om deze tijd kunnen opzoeken, laat, als ik er zeker van was dat het kind sliep. Niet ik, maar de echtgenoot kon ongelegen komen.

‘Wil je je man opbellen?’ vroeg ik aan Marta. ‘Misschien stelt het je gerust met hem te praten en hem te laten weten dat je je niet goed voelt.’ We verdragen niet dat onze naasten niet op de hoogte zijn van ons leed, we verdragen niet dat ze nog denken dat we min of meer gelukkig zijn als we het ineens niet meer zijn, in ieders leven zijn er vier of vijf mensen die onmiddellijk op de hoogte gesteld moeten worden van alles wat ons overkomt, we verdragen niet dat ze nog geloven

wat niet langer zo is, geen minuut, dat ze aan ons denken als iemand die getrouwd is terwijl we weduwnaar of weduwe zijn geworden of als iemand met ouders terwijl we wezen zijn, als omringd door gezelschap terwijl we verlaten zijn of als een gezonde terwijl we ziek worden. Dat ze geloven dat we leven terwijl we dood zijn. Maar dit was een vreemde nacht, vooral voor Marta Téllez, ongetwijfeld de vreemdste nacht uit haar bestaan. Marta draaide haar hoofd nu verder om, een ogenblik zag ik haar gezicht zoals zij het mijne gezien moet hebben, al heel lang toonde ze me alleen haar nek die steeds vochtiger en stijver werd met de slierten haren die steeds meer samenplakten, alsof ze doordrenkt raakten van modder; en haar totaal naakte rug. Toen ze zich helemaal omdraaide zag ik haar ogen die zo toegeknepen waren dat het niet waarschijnlijk leek dat ze iets zagen, ze werden bijna vervangen door de lange wimpers, ik weet niet of de verbazing in de blik waarvan ik een glimp opving te wijten was aan het feit dat ze me tijdelijk vergeten was en me niet herkende, of aan mijn vraag en mijn commentaar, of misschien aan het feit dat ze zich nooit gevoeld had zoals ze zich nu voelde. Ik denk dat ze stervende was en dat ik het niet besepte, sterven is nieuw voor iedereen. ‘Je bent gek,’ zei ze, ‘als ik hem belde, zou hij me vermoorden.’ Doordat ze zich omdraaide gleed de beha, die ze onbewust of bewust met haar armen of met haar oksels had vastgehouden, van haar af en viel op de spreij; haar borst was opeens bloot en ze deed niets om die te bedekken: ik denk dat ze stervende was en dat ik het niet besepte. En ze voegde eraan toe, om te laten zien dat ze zich mij nog kon herinneren en dat ze me niet veronachtzaamde: ‘Je hebt de televisie aangezet, ach arme jongen, je verveelt je natuurlijk, zet het geluid aan als je wilt. Waar kijk je naar?’ Terwijl ze dit tegen me zei (maar alsof ze tegen zichzelf sprak) legde ze een hand op mijn been, het begin van een liefkozing die niet voltooid kon worden; daarna trok ze hem terug om dezelfde

houding weer aan te nemen, op haar rug, ineengedoken als een klein meisje, of als haar zoontje dat eindelijk sliep in zijn eigen kamer zonder zich nog te bekommeren om mij en om haar, ongetwijfeld in een kinderbedje, ik weet niet of kinderen van bijna twee jaar nog het gevaar lopen 's nachts op de grond te rollen als ze in een grotemensenbed slapen; en of ze daarom in kinderbedjes worden gelegd, waar ze veilig zijn. 'Een oude film van Fred MacMurray,' antwoordde ik (zij was jonger dan ik: ik vroeg me af of ze zou weten wie Fred MacMurray was), 'maar ik kijk er niet naar.' Ook de echtgenoot in Londen zou rustig slapen, zonder zich te bekommeren om haar en onwetend van mijn bestaan. Waarom werd hij niet angstig wakker, waarom had hij geen voorgevoel, waarom belde hij niet naar Madrid om troost te zoeken, naar zijn huis, om daar de stem te ontmoeten van iemand met een grotere angst waardoor hij de zijne van zich af zou zetten, waarom redde hij ons niet? Maar in het holst van de nacht was alles in orde voor alle mogelijke personen of gestalten die voorlopig van nieuws verstoken bleven: voor het zeer nabije kind onder hetzelfde dak dat de wereld niet kende, en voor de vader die ver weg was, op het eiland waar men zo vredig pleegt te slapen; voor de schoonzusters of de zusters die nu waarschijnlijk droomden over de abstracte toekomst in deze nooit onbeweeglijke stad waarin slapen moeilijk is – meer een zich gewonnen geven, nooit een gewoonte–; voor een enkele gekwelde en uitgeputte arts die misschien een leven had kunnen redden als men hem die nacht uit zijn nachtmerries had losgerukt; voor de burens in dat gebouw die slaperig en wanhopig zouden hebben gedacht aan de naderende ochtend, steeds minder tijd om wakker te worden en in de spiegel te kijken en hun tanden te poetsen en de radio aan te zetten, weer een dag, wat een pech, weer een dag, wat een geluk. Alleen voor mij en voor Marta was alles niet in orde, ik was niet onbekommerd en ook niet ondergedompeld in de slaap en het was